

שהרי הודה שמצאם, והנידון אינו אלא אם החזיר אחד מהם או לא.

ופרכינן: ורבי יצחק, אטו לית ליה מה ששנינו במשנה: המוצא מציאה לא ישבע שבועת מודה במקצת, מפני תיקון העולם! ? והרי בטוען טענת ודאי נשנתה המשנה, כי בטענת ספק אינו נשבע אף בלא "תיקון העולם".

ומשנינן: הוא [רבי יצחק], דאמר כרבי נא-ב אליעזר בן יעקב, שחולק על המשנה, וסובר שאין פוטרים את המשיב אבידה משבועה, במקום שתובעים אותה בטענה ודאית. [וכפי שיתבאר דברי רבי אליעזר בן יעקב בסוף הסוגיא].

דתניא: רבי אליעזר בן יעקב אומר: פעמים שאדם נשבע, בלא תביעה, אלא על ידי טענת עצמו.

כיצד: האומר לחבירו: מנה לאביך בידי [שלויתי ממנו], והאבלתיו פרם [החזרתי לו מחצה], הרי זה נשבע שבועת מודה במקצת, על ידי טענת עצמו. ולהלן, יתבאר דברי רבי אליעזר בן יעקב וטעמו.

והכמים אומרים: אינו נחשב אלא כמשיב אבידה, ולפיכך, פטור הוא מן השבועה.

עתה, סוברת הגמרא, בביאור הברייתא,

והלה [המוצא] אומר: לא מצאתי אלא כיס אחד. (18)

הרי הוא מודה במקצת הטענה, ונשבע.

ב. אבל, האומר לחבירו: שני שוורים קשורין שאיבדתי, מוצאת לי, כי באחד אתה מודה שמצאת, ונתתי את סימניו, והשני היה קשור אליו.

והלה אומר: לא היה אלא אחד, אינו נשבע.

ומפרשינן: מאי טעמא, חלוקים הדינים זה מזה.

כי שוורין, אף אם קשורים היו, מנתחי מהרדי [דרך להנתק ולהפרד זה מזה], ונמצא שהמאבד אינו טוען אלא "שמא" שנים מצאתי, ואין חיוב שבועה על טענת ספק.

אבל כיסין, לא מנתחי מהרדי, ונמצא שתובעו בטענת ודאי.

ג. ואף בשוורים שייך שבועה, וכגון באומר לו: שני שוורין קשורין מוצאת לי, ושנים אתה חייב לי.

והלה אומר: אכן מצאתי את שניהם, ואחר כך החזרתי לך אחד מהן, ואיני חייב אלא אחד.

הרי זה נשבע, כי המאבד טוענו טענת ודאי,

18. המודה במקצת בפקדון פטור משבועה (לדעת רב ששת בבא מציעא ד א) כיון שהפקדון בעין, וכאילו מחזירו ולא נשאהר אלא תביעת מקצת. ולפיכך כתבו הראשונים שהכיס — אשר בו מודה המוצא — אינו קיים, אלא באומר מצאתי ואיבדתי בפשיעה או הוצאתי את המעות

משבועה, וראה עוד בפני יהושע. ובהערות בהמשך הסוגיא.

ומכח קושיות אלו פירשו בראשונים שמדובר באופן שהמאבד יודע בודאות שהמוצא מצא לפחות כיס אחד ושור אחד, ראה עוד ברשב"א ובר"נ.

שאינ אדם תובעו כלל, ולכן נחשב "נשבע על טענת עצמו"

ומתמהינן: וכי רבי אליעזר בן יעקב לית ליה [אינו סבור] שמשיב אבידה פטור משבועה, מחמת תיקון העולם, ואינו חושש שהמוצא ימנע מלהחזיר אבידה, אם יתכן שידרשו ממנו להשבע! (1)

אמר [תירין] רב: בטוענו [תובע אותן] בנו הקטן של המת. ואינו נחשב "משיב אבידה", כפי שיתבאר להלן, ולפיכך חייב הוא להשבע.

ומתמהינן: תביעת קטן, מידי מששא אית ביה [וכי יש בה ממש]! ?

והתנן: אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן.

שנאמר [שמות כב וז,]: "כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור וגו' ונקרב בעל הבית אל האלהים" — לשבועה. ודרשינן "איש" ולא קטן [וחרש ושוטה כקטן הם שהרי אינם בני דעת].

הרי, שלא נאמרה שבועה אלא באיש ולא בקטן.

ואם בטוענו קטן, מאי טעמייהו דרבנן! ?

ומשנינן: מאי קטן דקאמר רב, בן גדול של המת, ויכול הוא להשביעו.

ואמאי קרי ליה רב קטן, משום דלגבי מילי דאביו כקטן הוא, כי אינו בקי בעסקיו.

ופרכינן: אי הכי אמאי קרי ליה רבי אליעזר,

ואשלם לך.

אין הבן תובעו כלל, וראה בחתם סופר וברש"י כתובות יח א.

ב. התוספות פירשו שכוונת הגמרא להקשות אמאי לא יהיה נאמן במיגו דאי בעי שתיק. ומה שרש"י לא פירש כך, הוא לשיטתו שאין מיגו פוטר משבועה.

ג. לפי ההוא אמינא, שהברייתא מדברת באופן שאין אדם תובעו, תיקשי, דאם כן, אין טענת הבן אלא טענת שמא, ואף בלא תיקון העולם לא שייך להשביעו?

וכן תיקשי לדברי הראשונים (נזכרו בהערה בעמוד א) שאין שבועת מודה במקצת אלא כשקדמה תביעה להודאה, אמאי ישבע הכא שקדמה הודאתו?

וראה בזה בתוספות רבינו עקיבא איגר למסכת שבועות אות לט ובקהילות יעקב כתובות סימן יז ובאילת השחר.

1. א. כך פירש רש"י. ובתוספות הקשו אמאי לא נקט לישנא דלעיל, כשהקשו על רבי יצחק, "ולית ליה המוצא מציאה לא ישבע מפני תיקון העולם.

ועוד, מאי מקשה הגמרא, הרי זהו דקאמרינן, דרבי יצחק פליג אמתניתין וסובר כרבי אליעזר בן יעקב.

ויש מי שהקשה, אם מדברי המשנה מקשה הגמרא על רבי אליעזר, הלא יש לחלק בין מוצא אבידה, דחיישינן שמא ימנע מלהשיב, לבין לווה, שאין לחוש כל כך שמא יבוא לגזול ממון חבירו?

ופירשו אחרונים, דלא מן המשנה הקשתה הגמרא, אלא מסברא, דפשיטא שראוי לחכמים לתקן תקנה, ולפטור אותו מן השבועה, שהרי

מכח נתינת אביו, ומכל מקום הוא נקרא "נשבע בטענת עצמו", כיון שבמקום אחר, אין טענת הקטן נחשבת טענה.⁽²⁾

ומה ששינונו "אין נשבעין על טענת קטן", אינו אלא כאשר הקטן הפקיד אצלו, אבל אם הפקיד גדול ומת, צריך הוא להשבע, אף על פי שעתה תובעו בנו הקטן.⁽³⁾

ואם תאמר, אם כן, כמה נחלקו חכמים על רבי אליעזר בן יעקב?!

יש לומר, שבדברי רבה קמיופלאגי הם חולקים], וכפי שיתבאר להלן.

דאמר [פירש] רבה: מפני מה אמרה תורה: מודה מקצת הטענה ישבע, ואיננו פוטרים אותו, משום שנחשב כמשיב אבידה, במה שאינו כופר הכל?!⁽⁴⁾

נשבע בטענת עצמו, הלא לדברין טענת אחרים [בנו של מת] הוא?!?

ומשנינו: הכי קאמר, פעמים שאדם נשבע על טענת אחרים, ומחמת הודאת עצמו, שהוא חייב עדיין מחצה.

ומתמהינן: הרי כולחו טענתא [במודה במקצת] נמי טענת אחרים והודאת עצמו נינהו.

ולמה אמר רבי אליעזר שרק "לפעמים" אדם נשבע על טענת עצמו?!?

ומה טעמם של רבנן הפוטרים כאן משבועה יותר מבשאר מודה מקצת הטענה?!?

ומסקינן: אלא לעולם בתובעו קטן, ואף על פי כן, חייב הוא להשבע, כיון שטענתו באה

2. רש"י שבועות מב ב.

3. א. כי הדין של "איש" ולא קטן, נאמר על ההפקדה, וכמו שכתוב "כי יתן איש" ולא על שעת התביעה.

ו"קטן" דקאמר רב, קטן ממש הוא, וכל שכן אם תבעו בן גדול, אלא שלשון "טענת עצמו" יותר מתאים בתבעו קטן.

ב. התוספות הקשו על פירוש רש"י, שעיקר התירוק — להעמיד בתובעו קטן — חסר מן הספר, וראה מה שכתב הפני יהושע.

עוד הקשו התוספות, שאף אם הפקיד גדול ותבעו קטן אין שייך שבועה, וכמו שדייקו ממה שאמרו בבא קמא קו ב (וראה היטב ברש"י שם, ובמגיני שלמה בכתובות יח כתב, שעל ידי נתינת האב אינו יכול להעזי כדרכה, ולכן נשבע, אבל בנתינת קטן מעזי הוא).

ולפיכך פירשו התוספות, שרבי אליעזר דיבר דוקא בתובעו בן גדול, ולשון "טענת עצמו"

בדברי רבי אליעזר, הוא טעיתי טעות, חכמים מעזו הוא לכפור בבנו, ונמצא שטענת עצמו היא, והכי קאמר רבי אליעזר, פעמים שאדם נשבע על מה שאתם מחשיבים טענת עצמו, אבל לדידי שאינו מעזו טענת אחרים היא.

4. א. רש"י בבא מציעא ד א.

ובתוספות כתבו: פירוש למה לא יהא נאמן במיגו דאי בעי כופר הכל. וזה מתאים לשיטתם בכל הסוגיא שמיגו פוטר משבועה, אבל רש"י הרי סובר, כפי שנתבאר בהערות הקודמות, שלא אמרינן מיגו לאפטורי משבועה, וצריך ביאור מה שפירש שכוונת רבה לפוטרו משום שהיה יכול לכפור הכל. וראה בפני יהושע בבבא מציעא שרצה לצדד לפטור "משיב אבידה", אף שלא מטעם מיגו.

וראה במהר"ם שי"ף בדעת רש"י שמשיב אבידה פטור משבועה הוא דין דאורייתא, ומה ששינונו מפני תיקון העולם, הוא כדברי רבינא

משום שחזקה היא: אין אדם מעיז פניו, לכפור בחובו, בפני בעל חובו.⁽⁵⁾

ולכן: אף על גב דהאי גברא ככוליה חוב הוה בעי [רוצה] למכפריה ליה, אינו עושה כן.

והאי [טעם הדבר] דלא כפריה, משום דאין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו, ולפיכך אין אנו אומרים "משיב אבידה" הוא במה שלא כפר בכל, כי אינו מעיז לכפור בכל. אלא במקצת.⁽⁶⁾

ואם תאמר, איך נשביענו, הלא רוצה הוא לגזול את חברו, והחשוד על הממון, חשוד גם כן לשקר בשבועתו! ?

יש לומר, באמת אינו רוצה לגזול את חברו,

שהרי לא כפר בכולו,⁽⁷⁾ ובכוליה [חוב] בעי דלודי ליה [רוצה הוא להודות ולשלם]

והאי דלא אודי ליה בכוליה, אשתמוטי הוא דקא משתמט ליה [נשמט הוא ממנו] השתא, וסבר לא אגזלנו, אלא אשתמט ממנו עד דהו [שיהיו] לי זוזי, ופרענא ליה את כל חובי.

ולפיכך, אמר רחמנא [התורה], רמי [הטל] שבועה עליוה, כי היכי [כדי] דלודי ליה, השתא, בכוליה.⁽⁸⁾

עתה, חוזרת הגמרא, לבאר את מחלוקת רבי אליעזר בן יעקב וחכמים, בהתאם לדברי רבה, שהמודה במקצת נשבע מפני שאינו מעיז לכפור את הכל.

5. רש"י פירש בכמה מקומות שאינו מעיז פניו כיון שעשה לו טובה. והתוספות הקשו עליו, והביאו פירוש ריב"א שאין אדם מעיז פניו לכפור כשהוא יודע שמי שהוא כופר בו יודע שהוא משקר. וראה בפני יהושע שכתב שדבר זה הוא פלוגתא דחכמים ורבי אליעזר בן יעקב, ופירש לפי זה שדברי רבי יצחק במשיב אבידה הם כדברי רבי אליעזר בכך שבא בטענת אביו.

6. רש"י, ועל פי מאירי כתובות יח א.

7. רש"י. ורבינו עקיבא איגר הקשה, מה צריכין לומר שאינו חשוד ממה שלא כפר בכולו, הרי יש לומר שאינו חשוד כיון שאנו תולים שעושה כן משום שרוצה להשמט ממנו, ואינו רוצה לכפור לגמרי בלא לשלם.

8. רש"י. ולפי זה, החשוד על הממון חשוד גם על השבועה, אלא שכאן אינו חשוד על הממון, כפי שביארה הגמרא.

מט ב, שגם על דין תורה שייך לומר מפני תקון העולם, וראה בחידושי הר"ן בשבועות מא ב מב א ולהלן בהערה בסוף הסוגיא.

ב. הר"י מיגאש בשבועות מה ב כתב דלא אמרין מיגו לאפטורי משבועה, ואחת מראיותיו היא מה שאין מודה במקצת פטור משבועה במיגו שהיה יכול לכפור הכל.

והראשונים תמהו על דבריו ואמרו שממקום שסייע הר"י מיגאש לעצמו, משם קשה עליו, כי אדרבה זה גופא מה שאמר רבה, שאין כאן מיגו כיון שאינו מעיז, אבל אם היה לו מיגו היה פטור משבועה.

ויש מפרשים שרבה לא בא לתת טעם מדוע אין מודה במקצת נאמן במיגו, אלא בא לתת טעם לכופר הכל במה נשתנה דינו ממודה במקצת, ראה בתוספות, ובשיטה מקובצת בבא מציעא ד א ובמאירי בבא קמא קן ב. ולפי זה ניחא שיטת הר"י מיגאש. וראה בחתם סופר ובבית הלוי חלק ג' סימן לו אות ג'.

וכשם שלענין בנו של בעל חובו, ואפילו בנו הקטן, סובר רבי אליעזר שאינו מעיז לכפור בכל, ולפיכך חייב להשבע.

כך לענין משיב אבידה, סובר רבי אליעזר, שאינו מעיז לכפור הכל, אם המאבד טוענו טענת ודאי, ולפיכך ישבע ואינו פטור מטעם "משיב אבידה".

וזהו שאמרנו לעיל "הוא [רבי יצחק] דאמר כרבי אליעזר בן יעקב", כי כאשר טוענו, בנו הקטן של המת, דומה הוא למשיב אבידה.⁽¹²⁾

רבי אליעזר בן יעקב סבר: לא שנא בו [בבעל חובו], **לא שנא בבנו** [התובע⁽⁹⁾] חוב אביו, בין גדול בין קטן⁽¹⁰⁾, **אינו מעיז לכפור הכל.**

והילכך: לאו משיב אבידה הוא, ואין לפוטרו משבועה, מחמת מה שלא כפר את הכל.

ורבנן סברי: בו הוא דאינו מעיז, ועל כן חייב להשבע, **אבל בבנו** אפילו קטן, מעיז הוא לכפור הכל, **ומדלא מעיז** [וכיון שאינו כופר אף שיכול הוא להעיז], **משיב אבידה הוא,** ופטור משבועה.⁽¹¹⁾

אבא שאתה חייב לו מנה וכו' כי אם הבן יודע על החוב מצד עצמו, אינו נחשב משיב אבידה אף לדעת רבנן. ראה בקהילות יעקב כתובות סימן יז שהביא את השיטות וביאר את סברותיהם.

10. כי מלשונו של רבי אליעזר טענת עצמו יש ללמוד שאף בקטן אינו מעיז, וכל שכן שאינו מעיז לכפור בטענת בן גדול.

11. הלשון משמע, שמתיקון העולם פטור הוא מלהשבע, וצריך עיון דאם מעיז הוא לכפור הכל, אם כן ראוי להאמינו במיגו, ולפטרו מן התורה, אלא שלפי פירוש תוספות מה שאמרנו כאן "משיב אבידה" הכוונה שנאמן במיגו, כמו שפירשו התוספות לעיל את קושית הגמרא. (הובא לעיל הערה 1 אות ב)

ולדעת רש"י שאין אומרים מיגו לאפטורי משבועה, גם כן ניחא, שאין לפוטרו משבועה אלא משום שהוא משיב אבידה [וכמו כן ניחא לדברי המהר"ם ש"ף (לעיל הערה 4 אות א), שמשיב אבידה פטור משבועה מן התורה].

12. ראה במהרש"א ובפני יהושע בסוף עמוד א

והתוספות הביאו ראיות שאף מי שחשוד על הממון אינו חשוד על השבועה, ולפיכך פירשו את דברי רבה כדלקמן.

רבה אמר, שאין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו, אם כן ראוי להאמינו על מה שהוא כופר בו, כיון שאם אכן חייב הוא לא היה מעיז לכפור.

ועל זה תירץ רבה, שאכן בכוליה בעי דלודי ליה כי אינו מעיז לכפור כלל. (דלא כרש"י שבמקצת מעיז הוא לכפור)

אלא דהאי דלא אודי ליה בכולו, אינו לשם כפירה מוחלטת אלא שאישתמוטי הוא דקא מישתמיט ליה באופן זמני. כי סבר עד דהוו לי זוזי ופרענא ליה. ולפי זה, אין אדם מעיז להשטט אלא במקצת חובו, ובכל חובו אף להשטט אינו מעיז כל כך (ראה תוספות ד"ה מפני) ולכפור לגמרי אינו מעיז אף במקצת חובו.

9. הראשונים נחלקו אם מחלוקת רבי אליעזר בן יעקב וחכמים היא כאשר הבן תובע אותו בטענת בריא "מצד עצמו", כלומר שהוא עצמו יודע שהיתה הלואה ולא היה פרעון, ורק אז סובר רבי אליעזר שחייב הוא להשבע.

או שמדובר במקרה שהבן אומר כך אמר לי